

**Postprint version** : 1.0  
**Journal website** : <https://sociologiemagazine.nl/>  
**Pubmed link** :  
**DOI** :

This is a Nivel certified Post Print, more info at [nivel.nl](http://nivel.nl)

## Tussen professoren en medewerkers

### Wout Ultee, Liset van Dijk, Tanja van der Lippe

Op 17 september overleed Reinhard Wippler, hoogleraar sociologie in Utrecht van 1971 tot aan zijn emiraat in 1996. Hij was een van de oprichters van de ICS Graduate school, een van de eerste Nederlandse onderzoeksscholen. Wout Ultee, Liset van Dijk en Tanja van der Lippe halen herinneringen op.

Wipplers overlijdensbericht voerde me terug naar de tijd waarin ik, volgens de Wet Universitaire Bestuurshervorming en als medewerker te Utrecht, 'in overeenstemming met' Wippler onderwijs gaf en onderzoek deed. De tijd rond Wipplers intrede in 1973 is het diepst in mijn geheugen gegrift.

Het waren slechte tijden. Eens hadden hoogleraren het voor het zeggen, in 1970 kregen, ook volgens de WUB, universiteiten raden met evenveel plaatsen voor staf als voor studenten. Dat leidde tot veel vergaderen, mot over onderwijs en bonje over de vlag waaronder al het onderzoek diende te varen. Bij de Utrechtse sociologie werd de richtingsstrijd aangezwengeld door hoogleraar Thoenes. Al in 1962, in *De elite in de verzorgingsstaat*, bepleitte hij een 'gepolitiseerde' sociologie: samenlevingen waren 'maakbaar', maar een democratische verzorgingsstaat was onmogelijk, en een 'creatieve voorhoede' moest aangeven waar het hoe naartoe moest. Dat sprak menig student aan, maar sommige stafleden zagen hun Sociologisch Instituut niet als uitvalsbasis voor actiegroepen.

Die stafleden koesterden, volgens een nota van een Thoenes-medestander, 'heilige koeien'. Tijdens een slecht bezochte lunchpauzede discussie over die beesten stelde ik dat in de Utrechtse sociologie het 'positivisme' als zondebok dienst deed. Meewarige blikken, de tijd was aan me voorbij gegaan. Op een studiedag zei Thoenes de ophef op en over het Sociologisch Instituut niet te begrijpen. Hij was als Mao: laat honderd bloemen bloeien. Ultee stond op: stafleden maken soms andere stafleden voor onkruid uit, wat dan te doen? Wippler zei zachtjes tegen me: hoe kom je zo snel op die vraag en hoe durf je die te stellen? In 1976 verscheen Thoenes' boek over de 'opdracht' van de sociologie: Van wetenschap tot utopie, naar De ontwikkeling van het socialisme van utopie tot wetenschap van Engels, de kameraad van Marx. Toen waren Thoenes' leerlingen al tegen hun roerganger opgestaan.

Wipplers commentaar uit 1973 op het ontwerp van de Leidse hoogleraar Lammers voor een poly-paradigmatische sociologie-opleiding, en Wipplers rede uit dat jaar bij zijn intrede als hoogleraar theoretische sociologie, komen tegen deze achtergrond beter uit de verf. Wippler omljnde, scherper dan Lammers, drie wetenschapsprogramma's: het empirisch-theoretische, het filosofisch-kritische en het praxeologische. Die 'driedeling van Wippler' leidde in de Utrechtse Sociologenkrant tot een

spotprent met Wipplers gezicht, in drieën gehakt, en bijl erbij. In zijn intreedede deed Wippler het empirisch-theoretisch program uit de doeken. Dat was antipositivistisch en, positief omschreven, Popperiaans 'negativistisch'. In de bedankjes stond dat het een herkenbare neerslag bevatte van gesprekken met Wout Ultee. Wippler bezocht, na zijn promotie in 1968 te Groningen, in 1969/70 met een NWO-reisbeurs de Amerikaanse topuniversiteiten, en toen hij in Utrecht begon, had ik hem gekapitteld dat 'het' elders, in de Duitse sociologie, gebeurde: Albert, Malewski, Opp, Topitsch, allen Poppers pad volgend. In 1977 reikte Wippler zijn eerste doctorsbul uit, aan schrijver dezes. In Het Parool van 10 oktober 1974 trok, in een *Boze brief*, Bijkaart van leer tegen 'wetenschappelijke medewerkertjes die cursussen geven in de theorievorming'. Er viel niets te onderwijzen omdat het opstellen van een sluitende theorie voorbehouden is aan de allergrootste denkwonderen. Age had klaarblijkelijk iets opgevangen over een door Wippler al in Groningen gemaakte syllabus. AB was een schuilnaam van scheldredenaar W.F. Hermans, eens lector fysische geografie te Groningen en toen levend, van krantenstukjes, in Parijs. Willem maakte zich zo boos, dat hem het verschil ontging tussen de mate van falsifieerbaarheid van theorieën en de strengheid van hun toetsing. Frederik woonde warmpjes in een wolkje boven Wittgensteins levensvorm. In de sleutelromans *Onder professoren* en *Uit talloos veel miljoenen* rekende WFH af met de Groningse academische wereld.

De slechte tijden hielden lang aan. Door het Groningse aardgas kreeg de Nederlandse betalingsbalans een overschot, maar de overige uitvoer werd duurder, de werkloosheid steeg, en de verzorgingsstaat raakte onbetaalbaar. Den Haag ging bezuinigen op de universiteiten: 1983 met *Selectieve Groei en Krimp* en in 1986 met *Taakverdeling en Concentratie*. De TVC maakte, in een poging te heersen door wat geld en veel aanzien uit de delen, 'erkende onderzoeksscholen'. Één van de weinige winnaars werd 'het ICS', met Lindenbergh en Stokman uit Groningen en Wippler uit Utrecht als kerndocenten.

Als oude agenda's kloppen, had ik maandagmorgen 2 september 1986 een 'kennismakingsgesprek' met het College van Bestuur van de Katholieke Universiteit Nijmegen. In mijn herinnering schreef de zaterdag ervoor de Volkskrant dat in TVC-nota de Nijmeegse en Tilburgse sociologie in Tilburg worden geconcentreerd. Bij het CvB hield ik mijn benoeming als hoogleraar Sociologie aan. Ik zal dat Wippler hebben verteld, maar wat hij terug zei, staat me niet meer voor de geest.

Wout Ultee

### Zijn vermogen vooruit te kijken

Reinhard Wipplers grote kracht was zijn vermogen vooruit te kijken en daardoor kansen al te zien voordat ze zich voordeden. Dit komt misschien wel het best tot uiting in de oprichting van het ICS, een van de eerste onderzoeksscholen in Nederland. Hij had als geen ander in de gaten dat interuniversitaire samenwerking nodig is om een klein vakgebied als de sociologie te laten bloeien. Zo legde hij aan het eind van zijn eigen carrière een basis voor de carrières van heel veel sociale wetenschappers, ook voor mensen die uit andere richtingen kwamen dan de sociologie.

Van Reinhard leerden we sociologie, op zijn manier. Dat wilde zeggen: starten met het identificeren van het probleem en vanuit een stevig theoretisch fundament, heldere hypotheses formuleren die op gestructureerde wijze empirisch getoetst worden. Tot op de dag van vandaag hebben we hier profijt van; het ons altijd afvragen hoe dingen in elkaar zitten, maar tegelijk ook hoe we dat dan kunnen meten en toetsen.

Het ging Reinhard daarbij niet om hemzelf maar juist om de kwaliteit van het empirisch-theoretisch onderzoek. En dat is wat we nu ook allebei in ons werk proberen vast te houden: het gaat niet om ons, maar om de kwestie. Bij zijn promovendi dreef Reinhard soms wel door totdat hij vond dat het goed genoeg was. Als je daar eenmaal was, liet hij je los. Hij leerde ons dat er altijd nieuwe kansen komen. En dat het daarom op een bepaald moment goed is ergens een punt achter te

zetten. Bijvoorbeeld bij Liset, aan het eind van de haar promotie: “We stoppen ermee, het is meer dan goed genoeg, er is een leven na je promotie.”

We hebben allebei van zijn werkwijze veel geleerd, ondanks dat wij ieder een heel ander pad zijn ingeslagen. Tanja als hoogleraar Sociologie nog steeds verbonden aan het ICS, Liset bij het Nivel en als bijzonder hoogleraar Farmaceutisch onderzoek aan de RUG, de laatste hoogleraar tot zover onder zijn promovendi. Toen Liset hoogleraar werd, schreef hij haar in juli 2018: ‘Met deze benoeming heb je ook mijn lijst van hoogleraren verhoogd - je bent de negentiende van 33 promovendi.’ Zijn nalatenschap is groot.

Liset van Dijk en Tanja van der Lippe